

Türkiye'de Organik Tarım ve Geleceği

Duygu DALBEYLER¹, Ferruh İŞİN¹

¹Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Bornova, İzmir.

Makale Künyesi

Araştırma Makalesi

Sorumlu Yazar

Ferruh İŞİN
ferruh.isin@ege.edu.tr

Geliş Tarihi: 13.07.2017

Kabul Tarihi: 03.08.2017

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 23 Sayı: 2 Sayfa: 215-222

DOI 10.24181/tarekoder.364902

Özet

Türkiye, toprak, su kaynakları, iklim, ürün çeşitliliği ve iş gücü bakımından organik tarıma elverişli koşullara sahiptir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de organik tarım ile tüketicilerin talepleri doğrultusunda, üreticiler doğayla uyumlu ve gelirlerini optimize edebilecek bir üretim alanı yaratmışlardır. Bu çalışmanın amacı, organik tarımla ilgili dünyadaki son gelişmelerin ve Türkiye'de organik tarım konusunda yaşanan gelişmelerin, uygulanan politikaların incelenmesi, Türkiye'de organik tarımın geleceğinin değerlendirilmesidir. Çalışmada organik üretim ile ilgili verilerde trend analizi uygulanarak tahminler yapılmıştır. Dünya organik pazar büyüklüğü 2015 yılında 75 milyar avro olmuştur. Türkiye'de 197 ürün çeşidinde, toplamda 515.268 ha alanda (doğal toplama alanı dahil olmak üzere) üretim gerçekleştirilmiştir. Bir önceki yıla göre üretici sayısında %2.1 oranında, üretim alanında ise %38.8 oranında bir azalış yaşanmış ancak üretim miktarı %11.4 oranında artış göstermiştir. Türkiye'nin dünya organik ürün pazarından aldığı payı artırması ve dış ticaretine olumlu katkı sağlayabilmesi için daha etkin desteklemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar kelimeler: organik tarım, Türkiye, zaman serisi analizleri

Organic Agriculture in Turkey and its Future

Abstract

Turkey has favorable conditions for organic farming in terms of soil, water resources, climate, crop diversity and labor force. As in the whole world, in the direction of organic farming and consumer demands, producers have created a production area compatible with nature and able to optimize their income in Turkey. This study aims to examine the latest developments in organic agriculture in the world and developments in organic agriculture in Turkey, the policies applied and the assessment of Turkey's future with regard to organic agriculture. In this study, estimations were made by applying trend analysis on data related to organic production. The size of the world organic market has been 75 billion euros in 2015. In Turkey, a total of 515,268 hectares (including natural collection area) were produced in a total of 197 product categories. Compared to the previous year, the number of producers decreased by 2.1% and the production area decreased by 38.8%, but the production amount increased by %11.4. More effective support is needed to increase Turkey's share in the world organic product market and to make a positive contribution to foreign trade.

Key words: organic agriculture, Turkey, time series analysis

1.GİRİŞ

20. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler, artan dünya nüfusunun beslenme ihtiyacının karşılanması zorunluluğu tarımda birim alandan daha fazla ürün almak için kimyasal gübre, ilaç kullanımını giderek arttırmış, yeraltı ve yüzey sularının aşırı kullanılması ile çevre, doğal kaynaklar, insan ve hayvan sağlığı üzerinde olumsuzluklara yol açmıştır. Temeli insan kaynaklı olan yanlış uygulamalar çevre üzerinde büyük tahribatlara neden olmuştur. Bunun önlenmesi için organik tarım ülkelerin gündeminde yerini almıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde, tüketiciler tükettikleri ürünlerin niteliği konusunda gösterdikleri özen ve hassasiyete paralel olarak, daha fazla bedel ödemek pahasına daha doğal ve sağlıklı ürünler talep etmeye başlamışlardır (Merdan ve Kaya, 2013). Organik ürün etiketi günümüzde, temel anlamı çoğu tüketici tarafından anlaşılan en tanınmış gıda etiketidir (Seufert ve ark, 2016). Türkiye, toprak, su kaynakları, iklim, ürün çeşitliliği ve iş gücü bakımından organik tarıma elverişli koşullara sahiptir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de organik tarım ile tüketicilerin talepleri doğrultusunda, üreticiler doğayla uyumlu ve gelirlerini optimize edebilecek bir üretim alanı yaratmışlardır. Bu çalışmanın amacı, organik tarımla ilgili dünyadaki son gelişmelerin ve Türkiye'de organik tarım konusunda yaşanan gelişmelerin, uygulanan politikaların incelenmesi, Türkiye'de organik tarımın geleceğinin değerlendirilmesidir. Çalışma ikincil verilere dayanılarak hazırlanmış olup çalışmada Organik Tarım Araştırma Enstitüsü (FIBL), Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu (IFOAM), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) vb. kuruluşlar tarafından hazırlanmış rapor ve yayınlardan, yerli ve yabancı bildiri, makale ve tezlerden yararlanılmıştır. Çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerin analizinde basit ortalamalar ve yüzde hesapları kullanılmış, üretim ile ilgili verilerde trend analizi uygulanarak tahminler yapılmıştır. Çalışmada Dünya ve Türkiye'de organik tarım uygulaması başlangıcından, 2016 yılına kadar kayıt altına alınan verilerden yararlanılmıştır.

2.DÜNYADA ORGANİK TARIMDA YAŞANAN GELİŞMELER

Organik Tarımın Tarihçesi

Dünyada organik tarıma yönelik çalışmalar, 1924 yılında Dr. Rudolf Steiner'in 'Biyolojik Tarım Yöntemi' kursu ile gündeme gelmiştir. Dr. Rudolf Steiner 1928'de 'Biyodinamik Tarım Enstitüsü'nü kurmuştur. 1930'lu yıllarda kontrollü organik üretim başlamıştır. Organik Terimi ise ilk kez 1940 yılında W. Northbourn tarafından 'Look To The Land' adlı eserinde ekolojik tarım sistemini tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Ancak 1950'li yıllarda organik tarım önemini kaybetmeye başlamış, tarımsal üretimde kimyasal katkı maddelerinin kullanımı yaygınlaşmıştır. 1959 yılında Fransa'da Organik Çiftçi Derneği "Groupement d'agriculteurs biologiques" kurulmuş, 1950'lerin sonunda Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulması ve uygulanan destekleme politikaları, 1970'lerde pestisitlerin ve kimyasal gübrenin keşfi ile entansif tarım hızla gelişmiştir. 'Yeşil Devrim' olarak adlandırılan tarımsal üretim artışının dünyadaki açlık sorununa çözüm sağlamayacağı tartışılmaya başlanmış, entansif tarımın doğal dengeyi ve insan sağlığını bozduğunu konu alan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu dönemde, organik tarım önem kazanmaya başlamış, 1972'de Almanya'da IFOAM kurulmuştur. 1980'li yıllardan itibaren ise artan tüketici talebi doğrultusunda organik tarım üretim ticari bir boyut kazanmıştır. 2008 yılında ise IFOAM organik tarımı yeniden tanımlamıştır.

Politika ve Desteklemeler

Organik kurallar ve yönetmeliklerle ilgili 2016 yılında yapılan FiBL anketine göre, organik standartlara sahip ülke sayısı 87'dir. 17 ülke mevzuat taslak hazırlığı aşamasındadır. Bazı ülkeler organik mevzuatı kabul etmemiştir ve ulusal üretim standartlarına sahip değildirlir. Bu standartlar, organik ürünlerin ulusal bir tanımını sağlar ve sertifikasyon faaliyetleri için bir referans noktasıdır.

Organik ürünlerin başlıca ithalat pazarları Avrupa Birliği (AB), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Japonya'dır. Bu pazarların tamamı, organik ürünlerin ithali için katı rejime sahiptir ve kuralları zaman zaman ithalatı kısmaya yönelik olarak bir politika aracı olarak kullanılmaktadır. Bu konuda en düzenli takibi AB yapmaktadır.

AB Organik Tarım Mevzuatı: AB organik tarım mevzuatı ilk olarak 1991 yılında yürürlüğe girmiştir. İzleyen yıllarda mevzuatta 44'ün üzerinde değişiklik yapılmıştır. İlk organik tarım yönetmeliği sadece bitkisel üretim üzerine düzenlenmiştir. 1992 yılında ürünlerin üçüncü ülkelerden ithalatına ilişkin yönetmelik çıkarılmıştır. İlk kez organik hayvancılık kuralları 1999 yılında tanımlanmış, hayvan besleme, hastalık önleme, veterinerlik tedavi, hayvan koruma, genel olarak hayvancılık ve hayvan gübresi kullanımı kuralları belirlenmiştir. 2010 tarihinde Avrupa organik tarım ve gıda sektörünün en önemli gelişmelerinden biri organik ürünler için yeni AB logosu başlatmak olmuştur. Bu yönetmelik öncesinde AB organik tarım logosu ile organik tarım yapan üreticilerin kendi ürünlerini etiketleme konusu isteğe bağlı iken; bu yönetmelikle, ürünlerde logo kullanımı zorunlu hale getirilmiştir. 2014'te Avrupa'daki organik üretimin geleceği ile ilgili olan Eylem Planını kabul etmiştir (EC, 2014b).

AB'de organik tarım, AB kırsal kalkınma programı kapsamında desteklenmektedir. Üreticilere; çevrenin korunması için önemli ürünlerin yetiştirilmesi, tarım ürünlerinin kalitesinin artırılması, gelişmiş hayvan refahı standartlarının sağlanması, pazarlamanın iyileştirilmesi için destek verilmektedir. 2015 yılından itibaren, tüm üye devletler iklim ve çevre için yararlı olan sürdürülebilir tarım uygulamaları yapan çiftçilere finansman sağlamak için aşağıdaki üç önlem uygulamasında doğrudan ödemelerinin % 30'unu kullanmak zorundadırlar.

-Daimi çayırın sürdürülmesi:

-Bitki çeşitlendirilmesi: Bir çiftçi ekilebilir arazisi 10 hektarı aştığında en az iki ürün ve ekilebilir arazisi 30 hektarı aştığında en az üç ürün yetiştirmelidir.

-Ekolojik odayı korumak: 15 hektardan daha büyük bir alanı (kalıcı otlak alanları hariç) sahip çiftliklerin ekilebilir alanının en az %5'i nitrojen sabitleme bitkileri, tampon şeritler, ağaçlandırma alanları vb. için ayrılmalıdır (EC, 2014a).

Amerika Birleşik Devletleri: ABD, organik tarım yapan çiftçileri ve işlemcileri desteklemek ve tüketici güvencesi sağlamak için 2002'de Ulusal Organik Programı (NOP) uygulamaya koymuştur. USDA, 1990'ların sonunda ortaya çıkan farklı standartları uyumlu hale getirmiştir ve organik üretim ve işleme kurallarını güncellemeye devam etmektedir. Bu yönetmelik Amerika'da zorunludur, fakat Amerika dışından ithal edilen organik ürünleri de kapsamaktadır. Amerika, organik tarım yapan üreticilere sertifikasyon maliyetlerinde destek olmak için 2002 Tarım Kanunu'nda "Ulusal Organik Sertifika Maliyet Paylaşımı Programı" başlatmıştır. 2016 yılında ABD Tarım Bakanlığı (USDA), ürün sigortası programında organik ve geleneksel bitkiler arasındaki tazminatlarla ilişkin olarak eşitsizliklerin çoğunu ortadan kaldırmıştır.

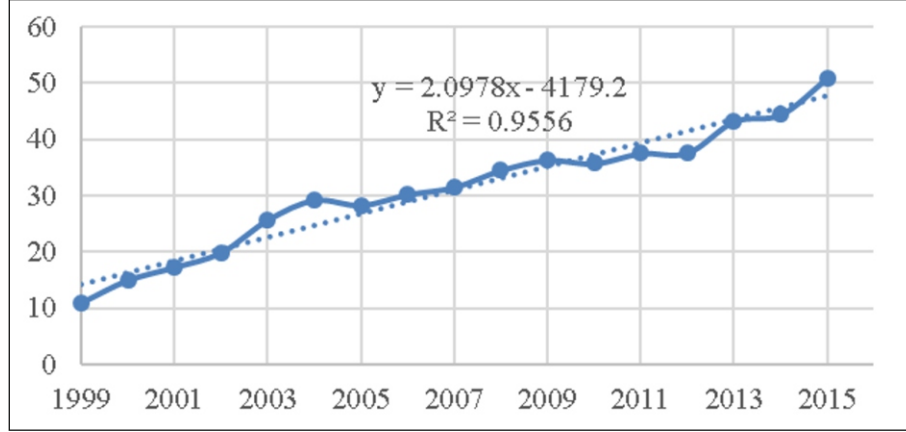
Japonya: (2000-2005) Japonya organik üretim ve bunun kontrol ve sertifikasyonu için üretim kuralları, Japon Tarımsal Standartları (JAS) ile belirlemiştir. JAS, Japonya'da ve ithal edilerek ülkeye giren her üründe zorunludur.

Dünyada Organik Ürünler Üretim ve Tüketimi

2015 verilerine göre dünya genelinde 50.9 milyon hektar alanda organik tarım yapılmaktadır. Bu alan toplam tarım alanlarının %1.1'ini oluşturmaktadır. 179 ülkede organik tarım yapılmakta ve 2014'ten 2015 yılına gelindiğinde organik tarım alanında %14.7 oranında bir artış görülmektedir. Organik tarımın alanının en geniş olduğu bölge toplam organik tarım alanlarının %45'ine sahip olan Okyanusya'dadır. Okyanusya'yı %25 oranıyla Avrupa takip etmektedir. Dünyada en çok organik üretim alanına sahip ülke 22.69 milyon ha organik alana sahip olan Avustralya'dır. Dünyada en çok organik üretim yapılan tarım alanına

sahip ilk on ülke dünya genelindeki organik üretim alanlarının %74.3'ünü oluşturmaktadır. 1999-2015 yılları arasında organik tarım alanlarının her yıl giderek artış gösterdiği görülmektedir (FIBL and IFOAM, 2017).

1999-2015 yılları arasında dünya organik tarım alanlarındaki değişime ilişkin yapılan trend analizi ile dünya genelinde organik tarım alanında yıllık ortalama oransal artış %6.5 olarak bulunmuş, 2025 yılında organik tarım alanının 68.8 milyon hektar olacağı tahmin edilmiştir (Grafik 1).

Grafik 1. 1999-2015 yılları arasında dünya organik tarım alanı trendi (Milyon ha)

Dünya genelinde organik tarım yapan üretici sayısı 1999 yılından 2015 yılına kadar %1000 oranında bir artış göstererek 2.4 milyon olmuştur. Organik tarım yapan üreticilerin %35'i Asya'da bulunmaktadır. En çok organik tarım yapan üretici ise Hindistan'dadır. 2015 yılı verilerine göre 50.9 milyon ha olan organik tarım alanının yaklaşık 2/3'ü çayır ve otlaklar (33.1 milyon ha), 1/3'ü ise ekili-dikili (14 milyon ha) alanlardır. 2015 yılında, en fazla ekilen ekim alanına sahip tek yıllık bitkiler: tahıllar (3.8 milyon ha), yem bitkileri (2.5 milyon ha), yağlı tohumlar (1.2 milyon ha), lif bitkileri ve kuru bakliyatlar (0.4 milyon ha); en fazla ekim alanına sahip çok yıllık bitkiler: kahve (0.9 milyon ha), zeytin (0.6 milyon ha), fındık (0.4 milyon ha), tropikal ve yarı tropikal meyveler ve üzüm (0.3 milyon ha) olmuştur (FIBL and IFOAM, 2017).

Hayvansal Üretim: Dünyada organik hayvancılıkta önde gelen ülkeler, ABD ve Kanada'dır (Hanoğlu, 2013). AB'de; keçilerin %5.7'i, sığırların %4.2'si, koyunların %4.5'i, kanatlıların %2.8'i ve domuzların %0.6'sı organik olarak yetiştirilmektedir. AB'de, 2007-2015 döneminde en fazla organik üretimi yapılan hayvan %108'lik bir artışla tavuk olmuştur. 2015 yılı verilerine göre dünya genelinde organik arıcılık 2 milyon kovan ile yapılmaktadır. Bu sayı toplam arı kovanı sayısının %2.5'ini temsil etmektedir. En fazla organik kovan, Brezilya, İtalya ve Bulgaristan'da bulunmaktadır.

2015 yılı verilerine göre, dünyada kişi başına düşen organik ürün tüketimi harcamalarında İsviçre 262 avro ile ilk sırada yer almaktadır. İsviçre'yi; Danimarka (191 avro), İsveç (177 avro), Lüksemburg (170 avro) takip etmektedir. AB'de, 2005-2014 yılları arasında kişi başı organik ürün tüketim harcamaları %110 artarak 22.4 avro'dan 47.4 avro'ya yükselmiştir.

Dünyada Organik Ürün Ticareti

2015 yılı verilerine göre dünya organik pazar büyüklüğü 75 milyar avro olmuştur. Bir önceki yıla göre %10 oranında bir artış yaşanmıştır. Organik tarım 179 ülkede uygulanmasına rağmen, iki bölge satışların çoğunu oluşturmaktadır: Avrupa ve Kuzey Amerika. Organik gıda pazarının en büyük olduğu ülkeler; ABD (35.8 milyar avro), Almanya (8.6 milyar avro), Fransa (5.5 milyar avro) ve Çin (4.7 milyar avro)'dur. Organik pazarda en yüksek büyüme oranı %25'lik oranla İspanya'da gerçekleşmiştir. İspanya'yı %23 ile İrlanda, %20 ile İsveç takip etmektedir (FIBL and IFOAM, 2017).

3.TÜRKİYE'DE ORGANİK TARIMIN MEVCUT DURUMU

Yasal Düzenlemeler ve Geleceği

Türkiye'de organik tarım faaliyetleri 1986 yılında, ihracata yönelik olarak, Ege bölgesinde organik kuru üzüm ve kuru incir üretimiyle başlamıştır (Bakırcı, 2005). Günümüzde de Türkiye'nin yurtiçi organik ürün üretimi dış pazar talebine göre şekillenmektedir (Surrett, 2016, Ataseven, 2014a).

Türkiye'de organik tarım uygulamalarına yönelik ilk organizasyon, 1992 yılında Organik Tarım Organizasyonu Derneğinin (ETO) kurulmasıyla başlamıştır. 1994 yılında IFOAM temel standartları ve 2092/91 sayılı AB Organik Tarım Yönetmeliği'ne dayalı ilk ulusal yönetmelik yürürlüğe girmiştir. 1994 yılında "Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik", 2002 yılında ise "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir. Daha sonra "Organik Tarım Kanunu", 03.12.2004 tarihinde 25659 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı, tüketiciye güvenilir, kaliteli ürünler sunmak üzere organik ürün ve girdilerin üretiminin

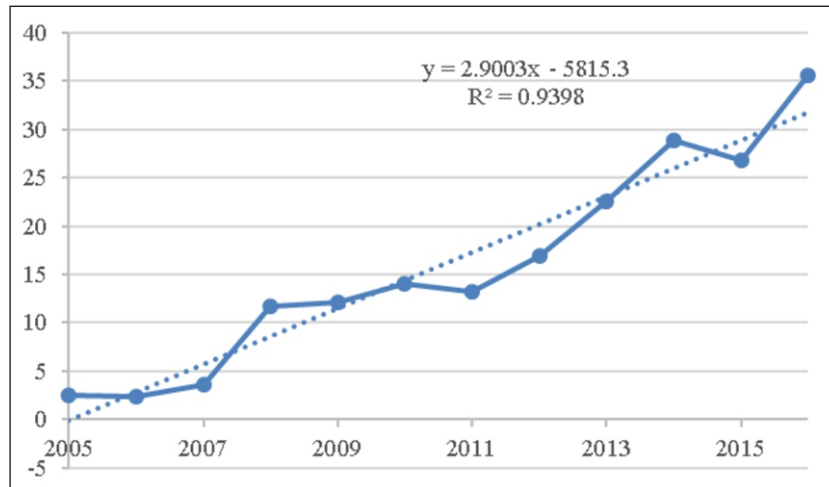
geliştirilmesini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir (RG, 2004). Son olarak 2010 yılında “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” 27676 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmeliğin amacı ise; ekolojik dengenin korunması, organik tarımsal faaliyetlerin yürütülmesi, organik tarımsal üretimin ve pazarlamanın düzenlenmesi, geliştirilmesi, yaygınlaştırılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir (RG, 2010). Türkiye'nin AB ülkelerine yaptığı organik tarım ve gıda ürünlerini ihracatını artırabilmesi için, üretimle ilgili teknik konuların yanında, mevzuatını da uyumlu hale getirmesi büyük önem taşımaktadır (Demiryürek ve Emir, 2014). Organik üretim, etiketleme ve kontrole ilişkin organik üretim ve organik ürünlerin etiketlemesi konusunda 834/2007 (EC) sayılı Konsey Tüzüğü’nün uygulanması için detaylı kuralları belirleyen, 889/2008 (EC) sayılı Tüzüğü değiştiren 29 Nisan 2016 ve 2016/673 (EU) sayılı Avrupa Birliği Mevzuatı'na uyum amacıyla 2016 yılında bir yönetmelik değişikliği taslağı hazırlanmıştır.

Organik tarımın ülke genelinde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için sistemde yer alan tüm unsurların belirli bir mantıksal çerçeveye ve plan dahilinde koordine edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, öncelikle tarım arazilerinin kirlenmeden gelecek kuşaklara aktarılması, topluma güvenli gıdaları üretme ve tüketme hakkı verilmesini sağlamak amacıyla, Bakanlık, Üniversiteler, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ile işbirliği içerisinde “Ulusal Organik Tarım Stratejik Planı” hazırlanmıştır. (GTHB, 2012). Belirlenen stratejik hedeflere erişebilmek için organik tarım konusunda Türkiye’de yaşanan temel sorunlar ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak 5 eksen ve 28 eylemden oluşan Organik Tarım Eylem Planı hazırlanmıştır (GTHB, 2013). Organik tarımın geleceği için, bu yasal düzenlemeler çerçevesinde, yeni yasal düzenlemeler ile organik ürünlerin yurt içi ve yurt dışında pazarlanma alanını genişletecek mevzuat hükümlerinin belirlenmesi, NOP, JAS gibi uluslararası standartların ulusal mevzuat ile denkliğinin sağlanması, organik/ekolojik/biyolojik kelimeleri ile eko ve bio eklerini içeren ifadelerin amacı dışında kullanılmasının engellenmesi, organik tarım faaliyetinde bulunmayan özel ve tüzel kişilerin 'organik' ifadesi kullanarak patent almalarını önlemek önem taşımaktadır (GTHB, 2013).

Destekleme Politikaları ve Geleceği

Organik tarım üretimini teşvik ve aynı zamanda üretimin kayıt altına alınması amacıyla organik tarım, tarımsal destekler kapsamındadır. Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı üreticiler bu desteklerden faydalanabilmektedir. Türkiye’de organik tarım yapan çiftçilere verilen devlet destekleri; alan bazlı ödemeler, sözleşmeli üretim, hazine arazilerinde organik tarım, düşük faizli krediler, çevre amaçlı tarımsal arazilerin korunmasına yönelik destekler, hal rüsum düzenlemesine ilişkin destekler olarak sıralanabilir.

2016 yılında organik tarıma yönelik dekara yapılan desteklemeler ise; 1. Kategori üretim için 100 TL/da, 2. Kategori üretim için 70 TL/da, 3. Kategori üretim için 30 TL/da, 4. Kategori üretim için 10 TL/da ve organik arıcılık için 10 TL/kovan olarak verilmiştir. İyi tarım uygulaması için ise meyve- sebze üretiminde 50 TL/da, örtü altı yetiştiriciliğinde 150 TL/da, süs bitkileri ve tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliğinde 100 TL/da destekleme uygulanmıştır (GTHB, 2016). Faiz İndirimli Krediler; Her yıl kredi kullanılmasına ilişkin usul ve esaslar ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı ve tebliği Resmi Gazete 'de yayımlanmaktadır. Üreticiler cari faiz oranından %50 indirimli işletme ve yatırım kredisi kullanabilmektedir. Bu uygulama 2017 yılında da devam etmektedir. Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması(ÇATAK)'nı Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesi; Çevre dostu tarım teknikleri ve kültürel uygulamalarına 135 TL/da ödeme yapılmaktadır. Organik Hayvancılık Desteklemeleri ise; Anaç Sığır ve Manda Yetiştiriciliği Desteklemeleri, Buzağı Desteklemesi, Hastalıktan Arı İşletme Desteklemeleri, Anaç Koyun ve Keçi Desteklemeleri ve Arılı Kovan Desteklemesi şeklinde verilmektedir. Yıllar itibariyle organik tarım desteklemeleri artış göstermiştir. 2003 yılı baz yıl TÜFE ile reel fiyatlara çevrilen alan başına desteklerin 2005-2016 yılları arasında düzenli olarak arttığı dikkati çekmektedir. Reel olarak 2005-2016 yılları arasında 1. Kategori meyve-sebze alan başına organik tarım desteklerinin yıllık ortalama %18.3 arttığı saptanmıştır (Grafik 2).

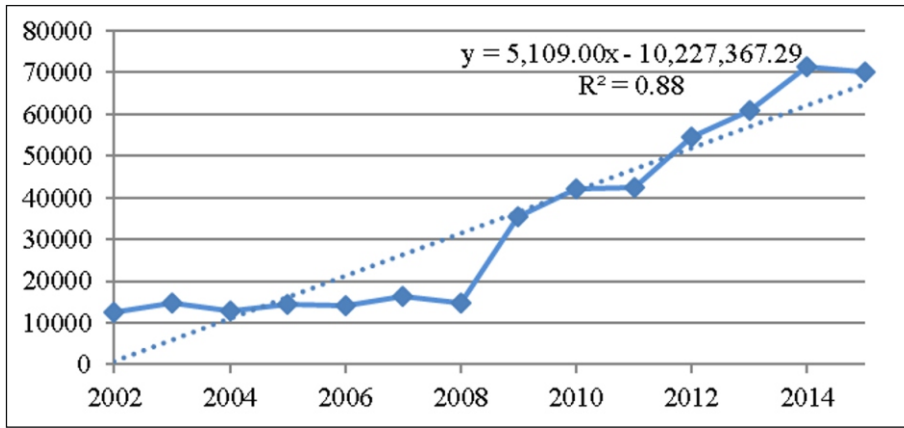
Grafik 2. 2005-2016 Organik tarım desteklemeleri (TL/da) ve trendi (reel)(1. kategori meyve-sebze örneği)

Yapılmış birçok çalışmada üreticilerin organik tarıma geçişini etkileyen en önemli faktörlerin organik ürünlerin fiyat avantajı ve pazarlama kolaylığı olduğu belirlenmiştir. Organik tarımda desteklemeler sektörün gelişmesi, üreticilerin bu sistemi benimsemesi ve sürdürmesi açısından stratejik öneme sahip olduğu belirtilmiştir (Ataseven, 2014b; Kızılaslan ve Olgun, 2012). Gelecekte organik üretimin sürdürülmesi ve geliştirilmesi için üreticilerin üretim maliyetlerini ve sertifikalandırma masraflarını düşürecek organik ürünün pazarlama olanaklarını geliştirecek destekleme politikalarının izlenmesi önem taşımaktadır.

Organik Üretim ve Tüketim Durumu ve Geleceği

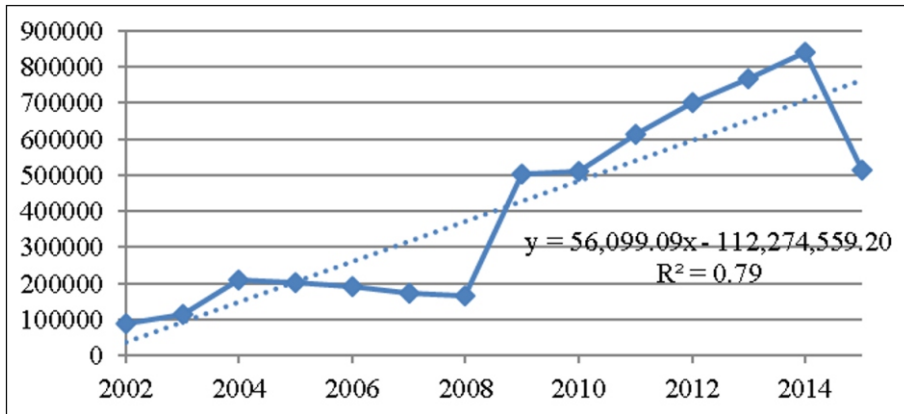
Türkiye'de 2002-2014 yılları arasında organik tarımda, ürün sayısı %42, üretim alanı %837, üretim miktarı ise %430 artmıştır (GTHB, 2016). Türkiye Avrupa ülkeleri içinde 2014 yılı verilerine göre 71,472 organik üretim yapan üretici sayısı ile en fazla olan ülke durumunda iken, 2015 yılı verilerine göre 69,967 üretici ile organik tarım yapılmaktadır. Türkiye'de 197 ürün çeşidinde, toplamda 515,268 ha alanda (doğal toplama alanı dahil olmak üzere) üretim gerçekleştirilmiştir. Bir önceki yıla göre üretici sayısında %2.1 oranında, üretim alanında ise %38.8 oranında bir azalış yaşanmış ancak üretim miktarı %11.4 oranında artış göstermiştir.

2002-2015 yılları için yapılan trend analiziyle üretici sayısının yıllık ortalama oransal artışı %15.0 olarak belirlenmiş, 2025 yılı için 118,357 adet olarak tahmin edilmiştir (Grafik 3).

Grafik 3. 2002-2015 Üretici Sayısı Trendi

2002-2015 yılları için yapılan trend analiziyle üretim alanı yıllık ortalama oransal artış %14 olarak belirlenmiş, 2025 yılı için üretim alanı 1,326,098 (ha) olarak tahmin edilmiştir (Grafik 4). Organik tarım desteklemelerine ilişkin eğilim incelendiğinde, desteklemeler arttıkça organik tarım yapan üretici sayısı, organik tarım yapılan alanın artışı dikkati çekmektedir.

Grafik 4. 2002-2015 Üretim Alanı Trendi(ha)

Organik Hayvancılık: 2015 verilerine göre, Türkiye'de büyükbaş hayvan varlığının %0.06'sı, küçükbaş hayvan varlığının %0.09'u, tavukların ise %0.3'ü organik olarak yetiştirilmektedir. Organik büyükbaş ve küçükbaş yetiştiricilikte yıllar itibariyle dalgalanmalar görülmektedir. Organik hayvancılıkta tüm girdilerin organik olma zorunluluğu, tesislerin hayvan refahına uygun olma zorunluluğu, organik çayır ve meraların yetersizliği gibi nedenler Türkiye'de organik hayvancılığı zor ve maliyetli kılmaktadır. Bu nedenlerle gelecekte, organik hayvancılığa ve organik çayır/meralara ayrı bir destek verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Organik bal Türkiye'nin ihracat ürünlerinden birisidir. Ancak organik bal üretimi istenilen düzeye henüz ulaşmamıştır.

Üretimi arttırmak için organik bala olan talebi artırıcı önlemler alınması gerekmektedir (Ertürk ve Yılmaz, 2013). Bu nedenlerle gelecekte, organik hayvancılığa ve organik çayır/meralara ayrı bir destek verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de organik ürünler AB ülkelerine göre, daha düşük seviyede tüketilmektedir. Kişi başı organik ürün tüketimi 1 avro'nun altındadır. Bunun en önemli nedenleri; tüketicilerin organik gıdalarla ilgili bilgi yetersizliği ve organik gıda fiyatlarının konvansiyonel ürünlere göre oldukça yüksek bulunmasıdır (Eryılmaz ve ark., 2015; Bayaner, 2013; Deviren ve Çevik, 2017, Demirbaş ve ark., 2016). Tüketicilerin organik gıda satın almaya yönelik tutumlarını inceleyen çalışmalarda, organik gıda satın alma ile demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Örneğin Türkiye'de organik ürün satın alan tüketiciler genellikle büyük şehirlerde yaşayan eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin organik ürün satın aldıkları belirlenmiştir (Ustaahmetoğlu ve Toklu, 2015; Öztürk ve İslam, 2014).

Organik Ürün İç ve Dış Ticareti ve Geleceği

Organik ürün iç ticareti henüz gelişme aşamasındadır. Bunun nedenleri arasında; organik ürün üretiminin dış pazara yönelik yapılması, tüketicilerin organik gıdalara yönelik bilgi yetersizlikleri, fiyatlardaki farklılık, yeterli tanıtım yapılmaması ve kişi başı gelirin düşük olması sayılabilir.

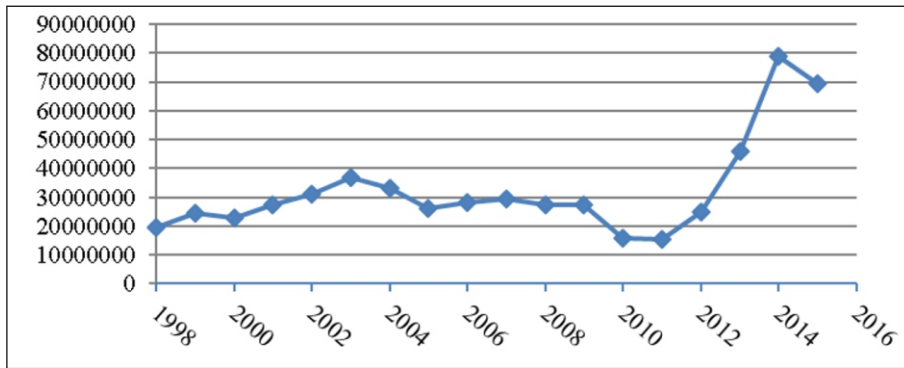
AB, Türk organik ürünleri için en büyük ihracat pazarıyken, ABD, Kanada, Avustralya, İsviçre ve Japonya Türkiye'den organik ürünler ithal etmektedir. 2014 yılında Türkiye, başta organik soya fasulyesi ve organik mısır olmak üzere yaklaşık 19 milyon dolarlık organik ürün ihraç etmiştir. Ocak- Kasım 2015 döneminde ABD'ye yapılan organik ürün ihracatı 2014 yılının aynı dönemine göre %113 artışla gerçekleşmiştir. Türkiye'de organik gıda pazarın 2015 yılında 90 milyon dolar ulaşmış, bunun %76.91'i ihracat yoluyla elde edilmiştir. 2020 yılında bu tutarın 170 milyon dolara ulaşması beklenmektedir (Surrett, 2016). 2015 yılında en çok ihraç edilen organik ürünler kuru üzüm, incir, kayısı ve fındık iken; ABD, toplam organik ihracat içerisindeki %21 oranıyla en fazla ihracat yapılmış ülke olmuştur (Çizelge 1). En çok ihracat yapılan on bir ülkeye bakıldığında bu ülkelerin; Almanya, Danimarka, Fransa, ABD, Kanada, İsveç, İsviçre, Japonya, İtalya, ABD ve Birleşik Krallık olduğu görülmektedir.

Çizelge 1. 2015 Yılında En Çok İhracat Yapılan Ürünler ve En Çok İhracat Yapılan Beş Ülke

Ürün	Miktar(ton)	Tutar(\$)	Ülke	Miktar(ton)	Tutar(\$)
Kuru Üzüm	4,239,708.00	13,929,995.77	Almanya	1,489,618.10	9,813,859.94
İncir	2,466,547.00	13,708,998.74	ABD	4,095,879.34	14,751,106.66
Kayısı	1,152,778.00	8,772,244.48	Fransa	1,689,099.70	9,934,098.82
Fındık	1,144,328.00	15,014,434.76	Hollanda	1,184,751.76	7,975,922.49
Diğerleri	4,545,396.00	17,804,143.25	İsviçre	1,344,725.00	7,367,367.95
Genel Toplam	13,548,757.00	69,229,817.00	Genel Toplam	13,548,757.00	69,229,817.00

Kaynak: GTHB verilerinden oluşturulmuştur.

Yıllar itibarıyla yapılan organik ürün ihracat tutarları incelendiğinde 1998-2003 yılları arasında her yıl ortalama % 11.35 oranında artış, 2003-2011 yılları arasında ise her yıl ortalama % 13.44 oranında bir azalma gerçekleşmiştir. 2011-2015 yılları arasında ise her yıl ortalama %28.28 oranında bir artış olmuştur.

Grafik 5. 1998-2015 yılları arasında toplam organik ürün ihracat değeri (\$)

Türkiye'de organik ürünlerin iç ve dış ticaretini geliştirmek için; mevcut pazar potansiyelinin değerlendirilmesi, AB ülkeleri ve diğer ihracat yapılan ülkeler dışında alternatif pazar arama çalışmaları yapılması ve yeni pazarlar doğrultusunda ürün çeşitliliği sağlanması önem arz etmektedir.

4.SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Günümüzde, organik ürün etiketi, temel anlamı çoğu tüketici tarafından anlaşılan en tanınmış gıda etiketi konumundadır (Seufert ve ark, 2016). Türkiye, organik tarım için iklim ve toprak koşulları zaten elverişli olan, sahip olduğu biyolojik ve genetik çeşitliliğin de fazla olmasından dolayı, organik tarım sistemi için uygun bir ülke konumundadır. Bu nedenle organik tarım potansiyeli çok yüksektir (Gündüz ve Kaya, 2007; Merdan, 2014). Öncelikle daha sağlıklı veriler elde edilmesi açısından uluslararası düzeyde bir organik tarım kayıt sistemi oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye'de 2002-2015 yılları arasında organik bitkisel üretimde büyük bir ilerleme kaydedilirken organik hayvancılıkta yeterli düzeye ulaşamamıştır. Bunun başlıca sebebi organik kaba yem maliyetleridir. Organik üretim ve desteklemeler arasında doğrusal bir ilişki bulunmakta, desteklemeler organik üretimin sürdürülebilirliği için büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin dünya organik ürün pazarından aldığı payı artırması ve dış ticaretine olumlu katkı sağlayabilmesi için daha etkin desteklemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Üreticilere organik ürünlerin pazarlanması, pazar bağlantılarının kurulması, üreticilerin eğitimi ve danışmanlık hizmetleri etkin bir şekilde verilmeli, iç talebi arttırmak için tüketiciler organik ürün tüketimi konusunda bilinçlendirmeli, iç pazara yönelik girişimciler desteklenmeli, üretici pazarlarının sayısını arttırmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ataseven, Y., 2014a, *Türkiye'de Organik Tarımda Yaşanan Gelişmelerin Değerlendirilmesi*, *Tarım ve Mühendislik Dergisi*, ISSN-1300-0071.
- Ataseven, Y., 2014b, *A Comparison Of Organic Farming Support Policies In Turkey And The Eu*, *Revista de cercetare [i interven]ie social*, vol. 44, pp. 199-211, ISSN: 1584-5397 (electronic).
- Bakırcı, M., 2005, *Türkiye'de Organik Tarımın Geleceği ve Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Tarım Müzakerelerine Etkisi*, *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi* 13: 67-83.
- Bayaner, A., 2013, *Türkiye Tarımı Beklentiler ve Gelişmeler*, *Tepge Yayın NO:224 ISBN: 978-605-4672-51-6*.
- Demirbaş, E., Toplu Yılmaz, Ö. ve Yücel, E., 2016, *Organik Tarımın Türkiye'deki Durumu Ve Gençliğin Organik Tarıma Yaklaşımı*, *International Turgut Özal Congress on Business Economics and Political Science Proceedings E-Book II: Business and Economics*, Ankara, ISBN: 978-605-4894-16-1, (E.T: 23.01.2017).
- Demiryürek, K., 2011, *Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye'deki Durumu*, *GOÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 27-36.
- Demiryürek, K. ve Emir, M., 2014, *Avrupa Birliği Ve Türkiye'deki Organik Tarım Mevzuatındaki Gelişmeler ve Son Yönetmeliklerin Analizi*, *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 11(2) : 21 – 28.
- Deviren, N. ve Çevik, N., 2017, *Dünyada Ve Türkiye'de Organik Tarımın Ekonomik Açından Değerlendirilmesi*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 48, Issn: 1307-9581, s. 669.
- EC, 2014a, *Organic farming A guide on support opportunities for organic producers in Europe*, ISBN 978-92-79-39198-9, doi: 10.2762/54634.
- EC, 2014b, *Action Plan for the future of Organic Production in the European Union*, COM(2014) 179 final, Brussels.
- Ertürk, Y. E. ve Yılmaz, O., 2013, *Türkiye'de Organik Arıcılık*, *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*; 1 (1): 35–42ss.
- Eryılmaz, G., Demiryürek, K. ve Emir, K., 2015, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de organik tarım ve gıda ürünlerine karşı tüketici davranışları*, *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, ISSN: 1308-8769, doi: 10.7161/anas.2015.30.2.199-206.
- FIBL and IFOAM, 2017, *The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends*, <http://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2017.html>.
- GTHB, 2016, *Tarımsal Destekler*.
- GTHB, 2013, *Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016*.
- GTHB, 2012, *Ulusal Organik Tarım Stratejik Planı 2012-2016*.
- Gündüz, Y. ve Kaya, M., 2007, *AB Tarım Politikası ve Türkiye'de Organik Tarımın Geliştirilmesi Üzerine Olası Etkisi*, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* www.e-sosder.com ISSN: 1304-0278, C.6 S.21 (305-330).
- Hanoğlu, H., 2013, *Organik Tarım Mevzuatına Göre Türkiye'de Büyükbaş Ve Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği*, *Tarım Ekonomisi Dergisi*; 19(1): 27-34.
- Kızılaslan, H. ve Olgun, A., 2012, *Türkiye'de Organik Tarım ve Organik Tarıma Verilen Desteklemeler*, *GOÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 1-12.
- Merdan, K. ve Kaya, V., 2013, *Türkiye'deki Organik Tarımın Ekonomik Analizi*, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3): 239-252.
- Merdan, K., 2014, *Türkiye'de Organik Tarımın Ekonomik Analizi: Doğu Karadeniz Uygulaması*, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Öztürk, D. ve İslam, A., 2014, *Türkiye'de Organik Ürünlerin Pazarlanması*, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 75-94ss.
- Resmi Gazete, 2004, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041203.htm#1>,
- Resmi Gazete, 2010, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100818-4.htm>,

- Seufert, V., Ramankutty, N. and Mayerhofer, T., 2016, What Is This Thing Called Organic? – How Organic Farming Is Codified In Regulations, Food Policy, No: 68, 10p.*
- Surrett, J., 2016, Turkish Organic Market Overview, Global Agricultural Information Network, USDA Foreign Agricultural Service.*
- Ustaahmetoğlu, E. ve Toklu, İ.T., 2015, Organik Gıda Satın Alma Niyetinde Tutum, Sağlık Bilinci ve Gıda Güvenliğinin Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Yıl 11, Sayı 1, ISSN: 1306–2174.*